

BART RÖMER

Ontgoocheld

PEPPER
BOOKS

Een deel van de opbrengst van dit boek komt ten goede aan het Nationaal Holocaustmuseum in Amsterdam.

NUR 301/W042501

Bisac FIC014000 / FIC014050 / FIC019000

© MMXXV Pepper Books

Vormgever omslag: Studio Vonk & de Boer

Opmaak binnenwerk: ZetSpiegel, Best

© Omslagbeelden: Jimlop Collection / Alamy Stock Photo & Collectie Stadsarchief Amsterdam

© Gedicht p. 124-125: 'Ben Ali Libi', uit *Verzamelde liedjes en gedichten*, Willem Wilmink, uitgegeven door Uitgeverij Prometheus in Amsterdam, 2017.

Alle rechten voorbehouden, inclusief het recht van reproductie in zijn geheel of in gedeelten, in welke vorm dan ook. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk verboden.

Pepper Books is een imprint van Uitgeverij Kluitman Alkmaar B.V.

pepperbooks.nl

Voor Penien

*Wij kunnen niet zonder illusies. Verdwijnt de
illusie dan verdwijnt de begoocheling van de
dingen en in plaats daarvan komt een gemis,
een besef hoe kaal de dingen zijn.*

Timon Hagen, vrij naar Beaudelaire

Het Merwedeplein in Amsterdam ligt er nagenoeg verlaten bij. De junizon is al ver voorbij zijn dagelijkse hoogtepunt. Over niet al te lange tijd verdwijnt hij achter de daken van de hoge huizen en laat hij het plein achter als een dunbevolkt schemerrijk. Niet lang daarna treedt de duisternis in – zelfs vanuit de huizen zal geen enkel lichtje het donker proberen te weerstaan – en zal het plein geheel verlaten zijn. Zover is het nu nog niet...

‘Huilt u?’

Vanachter mijn hand hef ik mijn hoofd omhoog, veeg in één beweging mijn tranen weg en tover een mager lachje op mijn gezicht.

‘Huilen? Ik? Hoe kom je daar nu bij?’

‘Nou, ik zag...’

‘Ik zag. Ik zag. Altijd weer hetzelfde liedje. Je weet niet wat je zag.’

‘Jawel hoor, ik weet heel goed wat ik zag. Ik zag tranen.’

Ik bekijk het spichtige kind dat voor me staat wat nadrukkelijker. Een *meydl*, ergens op het breukvlak tussen meisje en vrouw. Verzorgde kleren. Haar scherp gesneden gezicht twijfelt nog tussen schoonheid of chagrijn, maar voor nu zijn het vooral haar levendige donkerbruine ogen die stralen en alle aandacht naar zich toe trekken. De spicht kijkt me onbevangen aan. Een volhoudertje, zo veel is me wel duidelijk, die zijn in mijn beroep altijd het lastigst te overtuigen.

‘Wat zie je hier?’ Ik houd mijn rechterhand open voor haar gezicht.

‘Uw hand,’ antwoordt ze kordaat.

‘En die hand is...?’

‘Vies?’

‘Nee, niet vies. Kijk nog eens. Wat zie je hier? Een hand, ja, dat klopt, maar wat zit erin?’

De spicht kijkt met iets meer aandacht naar mijn hand. Schudt dan haar hoofd.

‘Niets,’ zegt ze terug.

‘Niets... Zo lijkt het wel, maar als je beter kijkt, nog beter kijkt, zie je toch wat anders. Kijk...’

In mijn hand ligt nu een toffee. Ik wikkel het papiertje er behendig af en steek het snoepgoed in mijn mond. De ogen van de spicht gaan wijd open en op haar gezicht verschijnt een ontwapenende lach. Toch wel knap zo.

‘Waar komt die toffee nu ineens vandaan? Dat lijkt wel tovenarij!’

Met een volgend zwierig gebaar ligt er ineens een tweede toffee in mijn hand, die ik haar galant aanbied. Lachend pakt ze de toffee van mijn hand, wikkel het papier eraf en steekt hem gretig in haar mond.

‘Hmm, lekker,’ zegt ze met haar ogen even gesloten. ‘Ik heb al heel lang geen toffees meer gezien in de winkels. En u tovert er zomaar twee tegelijk. Als ik dat aan mijn zus vertel, gaat ze direct naar u op zoek. Ze is gek op toffees.’

‘Zo zie je maar,’ zeg ik. ‘Je denkt te weten wat je ziet, maar in werkelijkheid zie je heel iets anders en

weet je niets. Ken ik jou niet? Woon jij niet hier ergens in de buurt?’

‘Mijn naam is Anne Frank,’ zegt de spicht licht smakkend. ‘Ik woon hier aan het Merwedeplein. Op nummer 37. Aangenaam kennis te maken. En u bent...?’

Ik sta soepel op van de mand waarop ik zit en maak met gekruiste armen mijn toneelbuiging voor het meisje.

‘Professor Ben Ali Libi,’ zeg ik plechtiger dan de bedoeling is. ‘Illusionist. Goochelaar.’

Spichtje buigt in antwoord haar hoofd wat ongemakkelijk terug, maar met een brede lach die haar scheve tanden niet verbergt. Ik ga voorzichtig weer zitten op de mand, die onder mijn gewicht vertrouwd kraakt. Die mand kraakt al jaren zo. Niks aan de hand. Alles blijft zoals het is en toch wordt alles anders.

‘Ik woon hier ook,’ zeg ik zodra ik weer zit, met twee voeten stevig op de grond. ‘Op nummer 59.’

‘Best gek, dat we elkaar nooit eerder hebben ontmoet hier. Vindt u ook niet, professor? Zo groot het is plein ook weer niet.’

Haar ontwapenende spontaniteit ontlokt mij een zacht lachje, een soort warme zucht. Terwijl ik me toch allesbehalve lacherig voel.

‘Bent u beroemd, professor? Had ik u moeten kennen? Uit de krant of zo?’

‘Ach, beroemd is een groot woord, Anne. Theo Bamberg is beroemd. De uitvinder van de zwevende gloeilamp, een geweldige truc. Misschien heb je er wel eens van gehoord, of van hem? Hij treedt op onder de naam Okito. Maar Harry Houdini was pas echt beroemd. Wereldberoemd. Die kent iedereen. Houdini kon nergens gaan of staan zonder herkend te worden. Ik ben hoogstens... bekend. Een beetje.’

‘Nee, van Okito heb ik nooit gehoord,’ zegt het meisje monter, ‘maar van Houdini natuurlijk wel. Nou, misschien wordt u ooit ook zo beroemd. Uw toffeetruc vind ik al heel geslaagd. Over een paar jaar misschien weet de hele wereld wie u bent. Wie professor Ben Ali Libi is.’

★

‘Ik ken u niet,’ sprak de man toonloos. ‘Wie bent u?’

De ambtenaar bleek een onuitstaanbaar vervelende man, een geboren chagrijn die zijn uiterste best deed om zo veel mogelijk op Himmler te lijken. Zelfde snor, zelfde bril, alleen was hij helemaal kaal, glimmend zelfs, alsof hij zijn hoofdhuid had ingevet. En hij sprak met een bekakt accent waar de geringschatting voor andere mensen van afdroop. Hij kneep zijn ogen tot spleetjes terwijl hij mij van kop tot teen opnam. Boven zijn neus verscheen een diepe rimpel alsof ik het was die een onwelriekende geur verspreidde, terwijl de man zelf een penetrante walm afscheidde die nauwelijks te harden viel. Een combinatie van sigarenrook en oud zweet. Het was me nooit eerder opgevallen dat ambtenaren ook geur als selectiecriterium toepasten. Aan stinkende Joden had hij duidelijk een hartgrondige hekel. Aan alle Joden waarschijnlijk. In elk geval aan mij.

Daar sta je dan, na meer dan dertig jaar de mensen vermaakt te hebben met goocheltrucs en illusies. Met succes ook. De Duitse keizer, de ex-keizer, natuurlijk, lachte zich een ongeluk bij de truc waar-

bij mijn konijn maar geen konijn wilde zijn. Van alles kwam er uit mijn hoge hoed: fruit, bloemen, zakdoeken, maar geen konijn. Ik speelde een steeds grotere frustratie. Wat moest die man lachen. Prins Hendrik, onze prins-gemaal, vergat zelfs zijn zalmforel te eten tijdens mijn optreden, waarbij ik ter zijner vermaak een duif uit het décolleté van een der aanwezige dames tevoorschijn toverde. Hij wilde direct zelf zien of er niet nog een tweede duif in verscholen zat. Hilariteit alom.

Toch een goede vraag, chagrijn of niet. Wie ben ik eigenlijk? Wat ben ik eigenlijk? Ik weet het zelf niet meer zo goed, geloof ik. Ik ben artiest. Een goochelaar. Een man. Een echtgenoot. Een vader. Hoewel ik dat laatste eigenlijk niet meer zeggen mag. Het zegt sowieso allemaal weinig meer. Tegenwoordig ben ik alleen nog maar een Jood. Wat moet ik daar toch mee? Wat kan ik ermee? Jood. Rijmt op dood. Hoe schlemielig is dat?

Ik ben van mijn leven nog nooit in een synagoge geweest. Nooit Jom Kipoer gevierd of Pesach. Pasen, dat dan weer wel. Dan verstopte mijn moeder eieren. Een bijzondere traktatie was dat. Voor elk kind

één ei. Voor meer was er geen geld. Nooit was er geld. Voor die paar eieren moest mijn moeder al maanden sparen.

Mijn moeder deed haar uiterste best om het thuis – hoe verkrot en uitgewoond en smerig die paar vierkante meters ook waren – toch gezellig te maken. Armoede of niet.

Ik heb mezelf nooit Joods gevoeld. Amsterdammer wel, gelukkig. Aan Groningen, waar ik geboren ben, heb ik nauwelijks bewuste herinneringen. Rotterdam is ook niet blijven plakken. Het enige wat ik weet, is dat het overal waar we woonden even erg was.

En overal werden we gezien en behandeld als armoedzaaiers. Met de nek aangekeken door de goede burgerij. Maar Amsterdam is wel mijn thuis. Mijn vlees en bloed. Mijn Mokum. De Jodenhoek voelde vertrouwd. Al vanaf de eerste dag dat ik alleen of samen met mijn oudere broer over straat zwierf, langs de markten en de pleinen. Vertrouwd, eigen, van mij. Maar wat ik wel of niet voel maakt de moffen niets uit. Wat je denkt al helemaal niet. Zij kijken naar je. Kijken naar je moeder, naar je

vader, je grootouders en zeggen: Jood. Dat is dan wat je bent in hun ogen. Dat is wat ze belangrijk vinden. Jood. Ze spreken het tegenwoordig uit met een toon in hun stem alsof ze het over een emmer stront hebben. Stinkend afval dat ze liever vandaag dan morgen kwijt zijn. En volgens mij is dat precies wat ze gaan doen, de fascistten, de nieuwe machthebbers. Wie goed oplet ziet het duidelijk. Van mens naar Jood naar god-mag-het-weten wat. In elk geval iets minderwaardigs wat ze eenvoudig en zonder schuldgevoelens van de aardbodem kunnen verwijderen. Tja, dat zou pas een goocheltruc zijn. Alle Joden in een hoge hoed en er nooit meer uit laten komen. En die hoed? Die leg je in een kast op een plank. Om te vergeten. Of beter nog, die gooi je in het vuur. Opgeruimd staat netjes en het scheelt weer plek op de plank waar je dan wat anders kwijt kan. Homo's of zigeuners. Communisten, vluchtelingen.

Wie bij zijn gezonde verstand gelooft toch al die onzinverhalen over ons Joden? We hebben Christus vermoord, we drinken het bloed van christelijke kinderen, we zweren collectief samen tegen de

wereld om zelf rijker en machtiger te worden... Ik heb verdomme opnieuw geen nagel om mijn gat te krabben. Ik kan mijn gezin nauwelijks fatsoenlijk te eten geven.

Onzin allemaal. We zijn alleen maar de zondebok. Een bliksemafleider voor de ontevredenheid onder het volk. Ze zijn slim, de nazi's... en hun Hollandse bewonderaars. Stap voor stap gaat het. Zo lijkt het minder erg. Joden mogen niet meer naar de bioscoop, het theater en het cabaret, niet meer naar openbare scholen of lid zijn van niet-Joodse verenigingen. De dierentuin en de bibliotheek mogen ook niet meer. Autorijden is verboden, met de tram mag nog net, maar dat duurt ongetwijfeld ook niet lang meer. Boodschappen doen bij niet-Joodse winkels is verboden en tot overmaat van ramp mogen we ook niet meer vissen. Ik houd niet eens van vissen, maar als ik het wel wil, mag het verdomme niet meer. En nu moeten we ook nog die verdomde gele ster dragen. Om in het openbaar als Jood herkenbaar te zijn. Alsof het besmettelijk is. Of je lepra hebt. Stap voor stap worden de Joden uit het openbare leven gestoten met de ene verordening nog

gekker dan de ander, weggegumd als een potloodstreep op een vel papier. Zelfs daar waar het niet hoeft, word je geweerd. Ze doen niet eens meer moeite om een excuus te verzinnen. Waarom zouden ze? Je bent een Jood, dat is excuus genoeg. Ze kijken dwars door je heen. Of je al niet meer bestaat. Genegeerd word je. Als je geluk hebt. De meest brutale honden slaan erop. En hard ook. De anderen kijken dan voornamelijk weg. De brave burgers. Kijken naar de grond, steken over of lopen om. Bang of beschaamd. Of alle twee. De angst regeert.

★

‘O professor, hoe doet u het eigenlijk, die toffee-truc? Ik sta er werkelijk met mijn neus bovenop en begrijp er niets van! Dat moet ik mijn vriendinnen vertellen. En vader en moeder, natuurlijk. En Margot. Een heuse goochelaar. Bij ons op het Merwedeplein.’

Ik kijk het stralende meisje voor me enigszins

beduusd aan. Het kost me moeite om mijn gedachten weer in toom te krijgen. Het gebeurt me de laatste tijd steeds vaker. Een specifiek woord, een geluid of gewoon iets wat ik voor me zie gebeuren op straat, en hup, daar slaat mijn hoofd op hol. Ontvoert me naar een willekeurige herinnering die in mijn geval doorgaans beter verborgen kan blijven. Zo-even keek ik voor mijn gevoel echt in de ogen van de ambtenaar, die dan weer verandert in het jonge meisje voor m'n neus. Anne, zo heet ze toch, heeft schijnbaar niets gemerkt. Haar ogen schitteren. Het is lang geleden dat mijn verschijning zo'n enthousiasme opwekte bij een publiek. Ik geniet wel van haar reactie. Ook al is ze maar een onvolgroeide spicht, een halfwas. Maar eerlijk is eerlijk, juist zij waren zo vaak mijn voornaamste publiek; jong en ontvankelijk. Mijn dagelijks brood. Onwillekeurig lach ik naar haar terug. Even terug naar de illusie van wat ik ooit dacht dat mijn werkelijkheid was. Geen echter theater dan het leven zelf.

‘Het geheim van een goede truc, Aaltje, is dat je het geheim nooit verklapt. Aan niemand. Zodra je eenmaal weet hoe het werkt, gaat de magie

voorgoed verloren. Je kunt niet niet-weten wat je weet.'

'Daar zegt u me wat, professor: "Je kunt niet niet-weten wat je weet". Dat schrijf ik vanavond zeker op. Ik heet overigens Anne, hoor professor, niet Aaltje.'

Mijn hart slaat een slag over, mijn maag doet iets onaangenaam vreemds, maar mijn blik blijft vrolijk en op Anne gericht.

'Anne... ja... natuurlijk, zo heet je... Anne, ja, dat weet ik wel. Schrijf jij zelf... Anne?'

'Ja. Nou ja, ik houd mijn belevenissen bij. Min of meer een dagboek. Het is al bijna volgeschreven. Binnenkort ben ik jarig, word ik dertien, en dan krijg ik een nieuw exemplaar. Vol lege bladzijden die erop wachten om gevuld te worden. Ik schrijf het liefst over de dromen die mensen hebben. Die ikzelf heb.'

'Wat is dan jouw droom, Anne?'

'Ik wil journalist worden...'

'Journalist? Dat is een mooi beroep. Een belangrijk beroep, ook. Zeker in deze tijden.'

Zeker in deze tijden. Mijn rechterhand grijpt

hongerig naar de munt in mijn broekzak. Die zit daar altijd. Mijn vingers betasten geroutineerd het gladde metaal. Zodra ik de munt uit mijn broekzak haal, zal die haast als vanzelf over mijn hand heen bewegen. Zoals water uit de kraan over je vingers stroomt. Bovenlangs, onderlangs, een eindeloos repeterend ritueel. Rechterhand, linkerhand, bovenlangs, onderlangs. Duim, wijsvinger, middelvinger, ringvinger, pink en onderlangs via de duim weer naar boven en opnieuw. Steeds weer opnieuw. Eindeloos opnieuw. Het maakt me rustig. De handeling werkt bezwerend, bedwelmt mijn angsten, mijn dromen, mijn verraad. Verraad. Bruusk trek ik mijn hand terug, laat de munt zitten waar die zit en verbreek de verdovende bezwering. Veeg iets weg bij mijn neus wat er niet zit. Anne praat ondertussen onafgebroken door, merkt niets van wat zich in mij afspeelt, ziet nog niet de haarscheurtjes die her en der aan mijn oppervlakte verschijnen, ragfijne voorbodes van wat ongetwijfeld komen gaat. Besef ik eigenlijk zelf wel wat er te gebeuren staat?

‘... Of schrijfster, natuurlijk. Van romans. Roman-tiek is wat de wereld vandaag zo mist, volgens mij.

Dat zegt mijn zus Margot ook en zij kan het weten. De jongens lopen als schoothondjes achter haar aan. Maar zij is zo verlegen, zo verlegen. Ik lig zelf ook goed in de markt, hoor. Alle jongens in mijn klas zijn verliefd op mij. Maar ik laat ze allemaal bungelen. Maar romantische verhalen zijn het einde. *Oorlog en Vrede* van Tolstoj. Dat is pas echt schrijven. Verleidelijke vrouwen in zwierige baljurken. Mooie mannen in uniform. Gemaskerde bals en woeste veldslagen en onmogelijke liefdes en...

‘Heb jij *Oorlog en Vrede* gelezen?’ onderbreek ik haar woordenstroom, waarmee ik tegelijk mijn innerlijke stormvloed weer voor even tot rust breng. ‘Die hele dikke pil?’

‘Nou... nee. Nog niet... maar mijn zus Margot wel en hoe zij daarover praat... eindeloos. Dat zou ik zelf ook wel willen, kunnen schrijven als Tolstoj. Wie niet? Dus ik ga het zeker lezen, maar Margot zegt dat ik wat ouder moet zijn voor ik het echt kan begrijpen.’

‘Dat klinkt als een verstandige zus, die Margot van jou.’

Ik wil hier weg. Ik moet hier weg. Weg van deze

plek, weg van dit plein, weg van deze stad, dit land, deze wereld. Deze uitzichtloze poel van ellende, die steeds maar dieper en smeriger wordt, die je meezuigt naar een duister beneden dat verdacht veel lijkt op *Dante's hel*. Dat boek heb ik dan weer niet gelezen, maar dat ga ik ooit wel doen. Ik ben wel benieuwd hoe zijn hel eruitziet. Die van mij ken ik zo onderhand wel.

Om de een of andere onlogische reden sta ik niet op, hoe rusteloos ik me ook voel, ik blijf zitten, blijf luisteren naar het spontane meisje voor me. Alles aan haar beweegt, trilt, niet alleen haar lichaam, ook haar geest, haar woorden, alles danst met een uitbundigheid die overweldigt, alles aan haar zet bij mij, van binnen, iets in beweging. Haar lach nog het meest, een lach die me doet denken aan... Godverdomme, nee, ik wil het niet. Niet nu, niet hier. Niet voor haar ogen. Ik dwing mezelf tot een kalmte die ik niet echt meer bezit. Nog meer haar-scheurtjes kronkelen als krioelende spinnnetjes over mijn huid.

'Pfff,' doet Anne en haar ogen rollen als knikkers in een glazen kom heen en weer.

Dit meisje heeft duidelijk gevoel voor drama, denk ik. In elk geval voor het grote gebaar.

‘Af en toe is ze ook een echte kattenkop, hoor,’ dendert Anne energiek door. ‘Dan denkt ze álles beter te weten. Alleen omdat ze de oudste is. Nou, leeftijd zegt niet alles. Toch, professor?’

Anne kijkt me vragend aan. Twinkelende ogen. Scheve lach. Voor even is de wervelwind gaan liggen.

‘Je hebt helemaal gelijk, Anne, leeftijd zegt niet alles.’

‘Dat ga ik Margot straks zeggen, dat de grote goochelaar professor Ben Ali Libi vindt dat ik helemaal gelijk heb. Ik verheug me nu al op haar gezicht.’

‘Maar wat vind jij zelf dan? Een schrijver moet toch een duidelijke mening hebben over de dingen?’

‘O, maar ik heb ook een eigen mening, hoor. Dat zegt moeder ook altijd tegen me. Vader ook. Eigenlijk iedereen.’

‘Ja, die indruk had ik al een beetje, mejuffrouw Frank.’

We lachen naar elkaar. Zij van plezier, ik om niet te huilen.

‘Mag ik u wat vragen, professor? Niet over uw trucs, hoor. Dat geheimhouden begrijp ik heus wel. Iets anders.’

Geen idee wat voor vraag ik kan verwachten. Alles aan haar is springerig, associatief, levendig, onverwacht. Alles aan haar is zoals ik mezelf altijd heb gevoeld en gezien, wat nu allemaal tot een verleden behoort dat nog niet zo lang geleden een aangenaam heden was. Een aangenaam zijn dat ik pas onlangs ben kwijtgeraakt. Dat ik gedachteloos uit m’n handen heb laten glippen. Ik geloof dat het vanochtend was. Of werd het mij toch wreed ontnomen, afgepakt? Ik weet het niet zeker. Wat ik wel weet is dat haar vraag mij nu al verontrust.

‘Natuurlijk mag je wat vragen, Anne. Wat wil je weten?’

‘Ik vind Ben Ali Libi eigenlijk wel een vreemde naam voor iemand die eruitziet zoals u eruitziet.’

Anne kijkt me gespannen aan, handen op haar rug, onzeker hoe ik zal reageren op deze ontboezeming, die eigenlijk niet goed past bij ons verschil in leeftijd. En ook niet bij het moment eigenlijk. Ach, wat is in deze rampzalige tijd nou passend of niet?

Wie weet dat nou nog helemaal? Amy Groskamp-ten Have misschien. Hoewel ik zeker weet dat de moffen haar boek niet hebben gelezen voor ze hun oorlog begonnen. Clausewitz wel waarschijnlijk. En Machiavelli ook. De Duitse etiquette lijkt nergens meer naar. Aan de buitenkant benauwend beleefd en tegelijkertijd zo onbeschoft en wreed als het maar kan zijn. Een nikkelen munt met een dun laagje verguldsel. Een illusie. Hun beleefde bourgeoisie blijkt niets meer dan een masker dat een ontaard karakter verhuuld. Zelig als het niet zo gruwelijk was.

‘Hoe zie ik er dan uit? Volgens jou?’

‘Nou, gewoon. Nederlands. Zoals iedereen hier in de buurt, eigenlijk.’

‘Nederlands, zeg je. Bedoel je niet Joods?’

‘Bent u ook Joods?’ Haar wenkbrauwen schuiven een stukje omhoog op haar gezicht. Ik pak mijn overjas en toon haar de gele schandvlek die doorgaat voor een ster.

‘O, nou goed. Eh... nee, dat bedoelde ik niet. Niet Joods, maar Nederlands. Zo ziet u eruit: gewoon Nederlands. Maar wel met een vreemde naam voor een Nederlander.’

‘Ben Ali Libi is een Arabische naam.’

‘Arabisch... Is dat dan weer niet vreemd voor een Jood?’

‘Ik dacht dat ik eruitzie als een gewone Nederlander?’

‘Dat doet u ook. Maar u bent wel een Jood. Ik ken geen Joodse mensen met Arabische namen.’

★

Himmler keek mij vanachter zijn bureau én vanachter zijn glanzende brillenglazen onderzoekend aan. Wantrouwig, haast.

‘Ik ken u niet. U bent...’

‘Velleman. Michel Velleman.’

Het bleef even stil.

‘Jaaa,’ antwoordde de man uiteindelijk ongeduldig. ‘En verder? Geboren...’

‘Dat klopt. Anders stond ik hier niet.’

Er ontsnapte mij een klein lachje. Het was een flauwe grap, natuurlijk, maar leuk blijft leuk. En een goed getimedede grap ontdooit het hardste ijs.

Maar mijn timing – voor een goochelaar toch echt essentieel – bleek hier duidelijk niet in orde.

‘Geboren...’ herhaalde de ambtenaar geïrriteerd.

‘5 januari 1895, in Groningen.’

‘Groningen provincie of Groningen stad?’

‘Stad, meneer, de stad Groningen.’

‘Beroep...’

‘Goochelaar... Misschien heeft u wel eens van mij gehoord. Ik heb met veel succes opgetreden voor de Duitse ex-keizer en voor onze Prins Hendrik, die heeft mij ook zien optreden en zich lovend over mij uitgelaten. Ik ben professor Ben Ali Libi.’

‘Zei u net niet dat u Michel Velleman heette? Ben Ali Libi lijkt daar niet op. Welk van de twee is het nu?’

‘Ik héét Michel Velleman. Professor Ben Ali Libi is mijn pseudoniem. Mijn artiestennaam.’

‘Ik weet wat een pseudoniem is. Jood?’

Werd ik nu weer uitgescholden of was het een vraag? Het kwam zo onnadrukkelijk uit zijn mond vallen, dat ik even niet wist hoe te reageren.

‘Pardon?’ vroeg ik dus maar suf.

‘U heeft mij wel verstaan. Antwoord.’

‘Maar, wat doet dat er nu toe?’

‘De wet verlangt mij dit te vragen. Bent u soms tegen de wet?’

‘Nee, natuurlijk niet. Ik ben een goed...’

‘Goed zo. Dus... Jood?’

‘Ja... Jood. Joods. Maar niet praktiserend. Nooit geweest ook. Maar ja, Jood, ja.’

‘Ja, wat?’

Opnieuw duwde de ambtenaar mij uit het lood met een vraag. Volgens mij had hij daar plezier in, maar dat toonde zich niet op zijn uitgestreken smoelwerk. Onderzoekend keek ik de man aan, maar zijn gezicht verried geen enkele emotie. Nergens een zichtbare aanwijzing waar hij op doelde, waar ik een houvast aan kon ontlenen. *Ja, wat*, ja wat dan? Dan maar beleefd gokken, want het was me wel duidelijk dat ik iets van een antwoord diende te geven.

‘Ja... meneer?’

‘Wat wilt u nu eigenlijk precies?’

Klaarblijkelijk had ik het juiste antwoord gevonden. Hork. ‘Ik wil mijn beroep kunnen uitoefenen.’

‘U werkt toch? Bij de Joodsche Raad, als ik het wel heb?’

Hij ritselde met de papieren voor zijn neus en zijn blik gleed over de neergeschreven feiten van mijn leven. Achtenveertig jaar ploeteren en krabbelen teruggebracht tot een paar niet eens zo dichtbeschreven vellen papier. Waarom voelde ik me daar op dat moment zo beschaamd over? Armoede is op zich geen schande, toch? Hard werken voor je brood ook niet. En toch voelde het, door de achteloze wijze waarop de ambtenaar door mijn leven heen bladerde, smerig en volkomen onbetekenend. Voelde ik mezelf smerig en onbetekenend. Niet voor het eerst, overigens. Maar niet alles went.

‘Ja... meneer. Ja, dat klopt. Ik werk bij de Buitenschoolse Jeugdzorg daar. Met de kindjes. Maar... mijn ware beroep is goochelaar. Niet alleen mijn beroep, meneer, ook mijn passie. En er is geen beroepsverbod voor goochelaars. Ik val nergens binnen. Of buiten. Toch krijg ik dezer dagen nergens nog een contractje losgepeuterd. Niemand durft nog. Correcter dan correct. Dat hoeft nu toch ook weer niet, denk ik dan? Ik moet toch eten? Mijn twee kinderen moeten eten. Eentje is zelfs licht gehandicapt.’